

Väljavõte NSV Liidu saadiku Kuzma Nikitini päevikust

18.–20. juuni 1940

Kell 20.30 – Nikitin on Narvas. Helistab Kingisseppa, et teada saada, kas Ždanov on juba teel. Pool tundi hiljem tuli rong Ždanoviga. Nikitin kandis ette olukorrast Eestis. Vestlesid kuni kella 3.30 hommikul. Kell 8 hommikul jõudsid Tallinna.

19. 06. 40 – Hommikul Tallinna vaksalis Ždanovil vastas Meretskov, Tributs, Tjurin, Kutšerov, Piip, Rei, Tuldava, Grabbi jt. Samas lepiti kokku, et presidendile tehakse visiit kell 13. Nõukogude saatkonnas otsustati, et täna peaministri kandidatuuri presidendiga arutama ei hakata, vaid kuulatakse ära ainult tema seisukohad.

Kell 13 – Pätsi juures Ždanov, tema abi Kuznetsov, Nikitin. Ždanov selgitab oma sõidu eesmärke. Eesti valitsuse senine koosseis pole võimeline pakki täitmist kindlustama ja tegeles sõjalise liidu loomisega, mis on suunatud N. Liidu vastu. Tegeles Eesti, Läti, Leedu sõjavägede staapide töö aktiveerimisega ja pidas end ülal selliselt, et valmistuda reeturliku löögi andmiseks sõbrale.

Päts alustas väga rahuliku tooniga Ždanovi veenmist, et N. Liidu andmed pole mitte päris õiged. Midagi salajast ei ole ja valitsus täitis pakki. Leeduga pole üldse mingit liitu. „Antud juhul võite Te mind täielikult usaldada, sest Teie ees istub vana mees, kellele karjäärimõtted on võõrad nii maailma areenil kui siseriigis ja kes on huvitatud sellest, et rääkida ainult tõtt.” Lätiga on liit, aga N. Liit teab seda ja pole tunnistanud paktile vasturääkivaks. N. Liidul pole varem olnud mitte mingisuguseid etteheiteid.

Ždanov: ehkki N. Liit pole teinud spetsiaalseid hoiatusi, pidanuks Eesti valitsus ise liidu likvideerima, kuid selle asemel asus seda tugevdama ja muutis ta N. Liidu uueks ohuks.

Päts: vaidleb vastu, et mingeid nõukogudevastaseid vandenõusid pole olnud. Viga oli see, et venitati maatükkide eraldamisega sõjalistele ehitustele ja posti-telegraafi konventsiooniga.

Ždanov: kõik need küsimused on läbirääkimistel Leeduga juba selgeks tehtud.

Päts: alustas juttu peaministri kandidaadist. Pani ette Rei. Ärritus väga, kui Ždanov selgitas, et ta täna sellele küsimusele vastust anda ei või, kuid ta mõtleb Rei kandidatuuri üle.

Päts: juhul kui Rei peaministri kandidaadiks ei sobi, kas N. Liit on siis vastu, et Rei jääks saadikuks Moskvasse?

Ždanov: see on tulevase valitsuse asi.

Seejärel läks juttu inglise–prantsuse–saksa sõjale.

Ždanov: tänu paktile pole Eesti sõtta kistud ja võib rahulikult elada.

Päts pigistas läbi hammaste: jah, see on õige.

Vastuvõtt vältas 1 tund ja 40 minutit. Lõpuks lubas Päts Ždanovi peatselt soolaleivale kutsuda.

19. 06. 40 pärast Ždanovi visiiti Pätsile võeti N. Liidu saatkonnas vastu J. Vares. K. Nikitin: „Jutuajamisel jätab ta täiesti kultuurse inimese mulje, kes suhtub siira sümpaatiaga NSVLi, kuid on ka häbelik, tagasihoidlik, kes kardab oma piiratud jõuga asuda selle suure töö kallale, kardab, et ei tule toime ja seega ei õigusta temale osutatud usaldust. Seepärast paluks ta endale valitsuses teisejärgulist osa, näiteks haridusministri kohta.” Edasi põhjendas J. Vares enda sobimatust valitsusjuhi kohale ka sellega, et Eestis kutsutakse kirjanikke ja luuletajaid tuuletallajateks, mistõttu tema kandidatuuri ei võetaks tõsiselt.

Järgnevalt võeti saatkonnas vastu M. Unt ja N. Andresen: „Imelik nähtus, nad mõlemad osutusid võimule tulekuks täiesti mitte ettevalmistatuks.” – „Nad on juba harjunud parlamentlike võitlusvormidega.”

20. 06. 40 olid moodustatavas valitsuses lahtised veel sõjaministri ja sõjavägede ülemjuhataja kohad. Peeti spetsiaalselt nõu Moskva. Sõelale jäid T. Rotberg ja G. Jonson.

Valikuprintsiibid: Rotberg pole töölistega arveteõiendamisel nii silma paistnud kui teised kindralid, seepärast on ta vähem ebameeldiv. „Võttes arvesse, et ta pole kuigi tark,

otsustasime, et ta on enam sobiv figuur.” Jonsoni puhul olid määravad asjaolud: ei ole vaenulik N. Liidu suhtes, armastab juua, ei võta altkäemaksu.

Venemaa VPA, f. 0154, n. 35, s. 4, l. 109–121. Tõlge vene keelest.